

2021-07-14

Konsekvenser för bygg- och anläggningssektorn och gruvindustrin av nedstängning av kalkbrottet i Slite

- 200 000 – 400 000 jobb riskeras som direkt konsekvens
- Byggbranschens andel av BNP är ca 11 %, och tappet tränger undan hela BNP-tillväxten 2022
- Det finns inga rimliga alternativ ens under överskådlig tid

6 juli 2021 fattade Mark- och miljööverdomstolen beslutet att avvisa Cementas begäran om förnyat tillstånd att bryta kalksten i de befintliga täkterna i Slite, Gotland. Beslutet kommer att innebära stora konsekvenser för bygg- och anläggningssektorn inräknat cement- och betongindustrin samt närliggande industrier. Denna kortfattade konsekvensanalys belyser de direkta konsekvenserna för bygg- och anläggningssektor, vilka även ger påverkan i gruvnäringen.

Tillverkningen i Slite står idag för cirka 75 procent av den cement som används i Sverige. Nuvarande brytningstillstånd löper ut den 31 oktober 2021. Redan i november månad tar cementlagret i Slite slut. Det är inte möjligt att lösa den akuta cementbristen med import i de volymer som behövs beroende på tillgång hos andra leverantörer, logistiksystem och tekniskt kravställande. Omställning till att helt ersätta cementproduktionen från Slite med import kan ta upp till flera år att få på plats. Det innebär att det redan till årsskiftet kommer att råda brist på cement i hela Sverige. För tillgången till cement till infrastrukturprojekt kommer situationen snabbt bli akut.

Vår inledande analys visar att cementbristen snabbt riskerar att leda till allvarliga konsekvenser:

- **Byggstopp:** Cementbristen slår mot all typ av byggande, och särskilt mot infrastrukturprojekt. Ingen cement ingen betong. Nödvändiga projekt viktiga för såväl samhällsutveckling som klimatomställning kommer att stoppas eller kraftigt försenas. De av regeringen aviserade satsningarna kommer inte att kunna genomföras enligt plan.
- **Arbetslöshet:** Varsel väntas inom bygg- och anläggningssektorn, cirka 175 000 personer påverkas direkt. Räknar man in effekterna för närliggande branscher påverkas 280 000 personer. Givet att varslen kommer beröra så många personer behöver dessa läggas minst 3 månader före, vilket innebär att vi står inför stora varsel redan efter semestrarna.
- **Inbromsande ekonomi:** Investeringsbortfallet till följd av cementbristen bedöms överstiga 20 mdkr per månad.

I gruvnäringen används cement bland annat till sprutbetong för att skapa säkra arbetsmiljöer i gruvorna. Utan cement och att kunna säkra arbetsmiljön kommer inte verksamheten kunna fortgå i samma omfattning, detta gäller framförallt gruvor under jord. Konsekvenserna kommer med andra

ord kunna bli betydande för svensk gruvnäring, särskilt då det i dagsläget inte finns några hållbara lösningar på hur man ska få tillgång till cement från andra leverantörer. Om en lösning inte nås förväntas allvarliga konsekvenser såväl i form av minskad produktion, som uppsägningar både direkt i verksamheten och i underleverantörsleden.

Givet allvaret dels för de berörda branscherna, men även för svensk ekonomi och sysselsättning, önskar vi skyndsamt ett möte med ansvariga statsråd, i syfte att diskutera hur regering och branscher samfällt kan arbeta för att lindra effekterna samt vad som långsiktigt kan göras för att hindra att dylika situationer uppkommer igen.

Nedan följer underlag till konsekvensanalysen.

Catharina Elmsäter-Svärd, VD Byggföretagen

Johan Lindholm, Förbundsordförande Byggnads

Marie Nilsson, Förbundsordförande IF Metall

Per Hidesten, VD Industriarbetsgivarna

Malin Löfsjögård, VD Svensk Betong

Maria Sunér, VD Svemin

Svensk Betong – underlag konsekvensanalys med anledning av avvisat täkttillstånd för cementproduktion i Slite

Stoppad produktion av cementtillverkning i Slite ger mycket stor risk för stopp i byggnationen i hela Sverige redan under senhösten. Detta då betong finns med i merparten av all byggnation på något sätt även om det byggs med andra material. Byggstopp kommer ge stora allvarliga konsekvenser inte bara för betongbranschen utan för hela byggsektorn, närliggande branscher och övriga aktörer i värdekedjan, med risk för stor negativ påverkan på hela samhället. Nödvändiga projekt viktiga för samhällsutvecklingen och klimatomställningen kommer att stoppas eller kraftigt försenas. Särskilt kritiskt är det för infrastrukturprojekt.

Det är inte möjligt att på kort/medel sikt ersätta all den cement som behövs med importerad cement beroende på tillgång hos andra leverantörer, logistiksystem och tekniskt kravställande.

Uppstår cementbrist behöver betongföretagen anpassa sin produktion med minskad tillverkning och till följd av det personalneddragningar. Med den korta tidsaspekt som det nu handlar om kan varsel komma att vara aktuellt redan efter sommaren.

-
- Betong- och cementindustrin omsätter årligen mer än 30 mdkr och sysselsätter nästan 9 000 personer. Företagen inom betongbranschen finns över hela Sverige och bidrar till sysselsättning och samhällsutveckling på många orter. De senaste åren har det årligen producerats mer än 6 miljoner kubikmeter betong i Sverige.
 - Armerad betong är Sveriges mest använda byggmaterial och merparten av all byggnation innehåller betong på något sätt, så väl små konstruktioner till större projekt, även om det byggs med andra byggmaterial.
 - För att tillverka betong behövs ballast, vatten och ett bindemedel. Bindemedlet utgörs främst av cement som tillverkas av kalksten. Numer används även till viss del av alternativa bindemedel (slagg, flygaska – restprodukter från annan industriell verksamhet) men enligt de regelverk som finns kan inte alternativa bindemedel ersätta cementet fyllt ut, utan cement är fortsatt ett nödvändigt delmaterial för att kunna tillverka betong. Det finns inget annat material som idag fullt ut kan ersätta kalksten och cement.

- Det finns ett stort behov av nya bostäder och ny infrastruktur och andra viktiga konstruktioner som skolor, sjukhus m.fl. för fortsatt samhällsutveckling såväl som drift- och underhållsbehov inom olika områden samt investeringar kopplat till pågående klimatomställning.
- Den 6/7 meddelade Mark- och miljööverdomstolen att de avvisar Cementa ABs ansökan om förnyat tillstånd att bryta kalksten i de befintliga täkterna i Slite på Gotland. Cementas ansökan om förnyat täkttillstånd för verksamheten i Slite beviljades i Mark- och miljödomstolen i januari 2020. Därefter har domen överklagats och nu prövats i nästa instans. Cementas ansökan har gällt ett förlängt täkttillstånd till 2041 eftersom nuvarande tillstånd löper ut i oktober i år.
- Cementa AB är den enda tillverkaren av cement i Sverige med produktion i Skövde och Slite. Import av cement står för ca 10 - 15 % från leverantören Schwenk. Cirka 75 procent av den cement som används i Sverige produceras idag i Slite. Cementas andra fabrik i Skövde går på full kapacitet och har inte möjlighet att ta hand om ytterligare tillverkning. Skövdefabriken försörjer uteslutande västra Sverige.
- Brytningstillståndet för Cementa AB:s fabrik i Slite, Gotland, löper ut den 31 oktober 2021. Detta innebär att redan i slutet av november tar cementen slut.
- Möjligheterna till ökad import inom kort/medel sikt för att helt ersätta produktionsbortfallet från cementfabriken i Slite är starkt begränsade beroende på tillgång hos andra leverantörer, logistiksystem och tekniskt kravställande:
 - Tillgången till cement i närområdet är starkt begränsad och även på europeisk nivå finns idag inte kapacitet och förutsättningar för att ersätta bortfallet från Slitefabriken som motsvarar 75 procent av Sveriges cementbehov.
 - Särskilt kritiskt är det för tillgång till cement för infrastrukturprojekt i Sverige då det är få andra tillverkare inom Europa som tillverkar cement som uppfyller de tekniska och funktionella krav som ställs.
 - De logistiksystem som finns idag med hamnar, terminaler, depåer och logistikkedjor möjliggör inte en kraftigt ökad import. Ombyggnation för att bl.a. ta in större fartyg krävs. Sjöfraktssystem är redan ansträngda som det ser ut idag.
 - Tekniska krav och normer gör också att det inte går att byta ett cement mot ett annat cement rakt av. EU-standarder samt svenska nationella tillämpningsstandarder måste uppfyllas både för cement och för tillverkningen av betong. Det finns också kravställande i BBR, AMA anläggning m.fl. regelverk.
 - Betongtillverkarna behöver också anpassa sina betongrecept vid användning av andra cement. Utöver det uppstår betydande ledtider för provning och verifiering för att kunna garantera kvalitetsmässigt godkända produkter. Allt från hållfasthetsutveckling, sulfatresistens, frysprovning, brandprovning mm. Redan idag är det långa ledtider till externa ackrediterade provningsorgan för delar av detta. Detta medför att när fler tillverkare skall prova om sina recept kommer ledtiden bli ännu längre. Idag är exempelvis tiden för en brandprovning, som det finns tekniska krav på för vissa konstruktioner, ca 6 månader.

- En omställning till att övergå till att med import av cement helt ersätta cementproduktionen från Slite kan ta upp till flera år att få på plats. Det innebär sannolikt också att delar av importen behöver ske från utomeuropiska aktörer med mer långväga transporter som då kräver större fartyg anpassade för det. I Sverige idag finns inte de logistiska förutsättningarna som krävs med hamnar och terminaler som har tillräcklig kapacitet för att ta emot dessa fartyg. Även i Europa saknas det hubbar för detta ändamål. Utöver kapaciteten för transporter och logistik kommer detta med allra största sannolikhet att driva materialkostnaderna uppåt med högre råvaru- och transportkostnader.
- Stoppad produktion av cement i Slite ger direkt upphov till problem med cementförsörjningen då det inte går att ersätta hela bortfallet med import med den tidsaspekt som nu är aktuell. Vilket ger omedelbar påverkan för de betongtillverkande företagen i Sverige. Betongproduktionen behöver anpassas där tillverkningen skalas ned då det ej finns tillräcklig mängd cement att tillgå vilket leder till varsel och neddragning av personal. Då tidsaspekten är kort och att det redan om några månader kan uppstå cementbrist riskerar varsel att komma redan efter sommaren. Leverantörer av delmaterial som ballast, tillsatsmaterial och tillsatsmedel, företag som monterar prefabricerad betong, betongpumpningsföretag m.fl. aktörer direkt kopplade till betongtillverkning kommer även de påverkas i stor utsträckning.
- Stopp i byggnation med varsel och där situation kan råda under en längre tid riskerar kompetensbortfall som kan ta tid att ersätta när produktionen väl kommer igång igen. Tidsaspekten är också central för hur länge företagen klarar av att ekonomiskt överleva byggstopp och kraftiga förseningar i projekt. Risk för att vi tappar stora delar av sektorn som kan lång tid att återbygga.
- Med brist på cement finns en mycket stor risk för stopp i byggnationen i Sverige under hösten då nästan all byggnation innehåller betong på något sätt. Vilket innebär en negativ påverkan på en stor del av den byggnation som pågår och är planerad idag. Det handlar om bostäder, infrastruktur, sjukhus, skolor, VA-system m.m. Nödvändiga projekt viktiga för samhällsutvecklingen och klimatomställningen kommer att stoppas eller kraftigt försenas. Mest kritiskt bedöms det vara för projekt inom infrastrukturuområdet med mycket stor risk att pågående och planerade projekt stoppas eller försenas kraftigt i Sverige i princip omgående.
- Stora negativa ekonomiska konsekvenser är att vänta som riskerar att påverka hela samhälls ekonomin.
- Import av betong görs idag för prefabricerade betongprodukter t.ex. betongelement för bostadsbyggande. Svenska aktörer som arbetar med prefabimport samt utländska aktörer kan täcka en del av behovet men det bedöms ligga på marginalen. Det kommer dock att leda till att svensktillverkad prefabkapacitet slås ut. Platsgjuten betong, som används i stor skala för t.ex. infrastrukturprojekt, kan inte importeras beroende på dess tillverkning och transport. Fabriksbetong/Platsgjutenbetong tillverkas lokalt och transporteras korta sträckor och gjuts färsk på byggarbetsplatsen.
- Slite är en av Europas modernaste och klimatmässigt bästa cementtillverkningsanläggningar. Cementa har också en plan för att utveckla Slitfabriken att bli världens första klimatneutrala cementfabrik till 2030. Ett stopp för att producera cement i Slite kommer att försena betong-

och byggindustrins omställning för ett klimatneutralt byggande. Vilket påverkar möjligheterna att genomföra de framtagna färdplanerna inom Fossilfritt Sverige och för att klimatlagen och de politiska målsättningarna om minskad klimatpåverkan till 2045 ska kunna nås.

Kontakt:

Malin Löfsjögård, VD Svensk Betong

malin.lofsjogard@svenskbetong.se

076-128 75 17

Om Svensk Betong

Svensk Betong är en branschorganisation för företag som tillverkar fabriksbetong, utövar betongpumpning samt företag som tillverkar och/eller monterar betongprodukter. Medlemsföretagen finns över hela Sverige och bidrar till sysselsättning och samhällsutveckling på många orter i landet. Företag som genom forskning, konsultverksamhet eller liknande inom branschen eller genom andra affärsmässiga förbindelser med medlemsföretag kan associeras till Svensk Betong.

Nedstängning av Slitefabriken: Analys av konsekvenserna för bygg- och anläggningssektorn.

I följande kortfattade analys gör Byggföretagen, vilket delas av Byggnads, följande grundläggande antaganden:

- Två tredjedelar av totala byggmarknaden är i behov av cement för att kunna bedriva sin produktion; all nyproduktion förutsätter cement.
- Slite står för 75% av all cement som används i Sverige; cirka hälften av allt byggande är idag direkt beroende av Slites fabrik.
- Byggindustrins produktionsmultiplikator har beräknats till 1,60, vilket betyder att ett produktionsbortfall på 1 mdkr inom byggindustrin leder till indirekt bortfall i ekonomins övriga näringsgrenar på motsvarande 600 mkr.

Enligt Byggföretagens analys upphör samtliga leveranser av cement från Slite under andra halvan av november. Detta resulterar i omfattande störningar i pågående infrastrukturprojekt. Dessutom minskar bostadsbyggandet kraftigt. 75 procent av den cement som används i Sverige idag kommer från Slitefabriken. Eftersom all grundläggning sker i form av platsgjuten betongplatta på marken stoppas byggandet av 3 av 4 nya bostäder fr.o.m. andra halvan av november. Detta gäller alla former av nyproducerade bostäder – såväl småhus som flerbostadshus, och oavsett om stommen är i trä, stål eller betong.

Investeringsbortfall per månad (mdkr)	23
- husbyggande	18
- anläggningsbyggande	5
Andel av års-BNP som faller bort / månad (%)	
- enbart bygg- och anläggning	0,46
- inklusive andra direkt påverkade näringar	0,74
Antal sysselsatta som påverkas	
- enbart bygg- och anläggning	175 000
- inklusive andra direkt påverkade näringar	280 000
Minskat bostadsbyggande per månad (antal påbörjade lägenheter)	3 600